

Мулявка Катерина Юріївна,

студентка групи ПСб-1-15-2.0д, VI курс, спеціальність «Психологія»

kumuliavka.il15@kubg.edu.ua

Науковий керівник

Сергєєнкова Оксана Павлівна,

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

o.serhieienkova@kubg.edu.ua

ЛІДЕРСЬКІ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК НАВИЧКИ ФАХІВЦЯ XXI СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті окреслено основні теоретичні підходи до визначення лідерства та уточнено поняття лідерських компетенцій як Soft Skills («м'яких навичок») фахівця XXI століття. Вказано на взаємозв'язок професійної компетентності та лідерських компетенцій. Виділено основні складові лідерських компетенцій. Описано результати дослідження рівня сформованості визначених компетенцій у студентів соціально-гуманітарних спеціальностей. Автори наголошують на необхідності удосконалення таких компетенцій та пропонують програму розвитку лідерських компетенцій студентів на етапі професійного навчання у вищому навчальному закладі. Описано змістові частини програми та її практичне значення.

Ключові слова: компетенції; професійні компетенції; лідерські компетенції; «м'які навички» (Soft Skills); програма розвитку лідерських компетенцій.

Актуальність та доцільність дослідження. Поступовий реформаторський рух українського суспільства вимагає наявності у випускників вищих навчальних закладів системи навичок і компетенцій, які є необхідними для сучасного фахівця. Конкурентоспроможна особистість у XXI столітті повинна володіти професійними та «м'якими навичками» (Soft Skills). Soft Skills сприяють досягненню такою особистістю успіху у професійній діяльності та включають лідерські компетенції фахівця.

Основною метою професійної освіти була і залишається підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, здатного ефективно працювати за спеціальністю на рівні міжнародних стандартів, готового до постійного професійного розвитку, соціальної та професійної мобільності. Удосконалення лідерських компетенцій як складової «м'яких

навичок» особистості є одним з ключових аспектів навчання молодого спеціаліста. Отже, створення та впровадження програм розвитку може займати одну з провідних ролей у підготовці фахівця протягом навчання у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень. Феномен лідерства привертав увагу ще з давніх часів, але в аспекті нашого дослідження цікавлять праці, присвячені висвітленню різних аспектів лідерства у науках: філософії та історії (Г. Гобс, В. Міщвенієрадзе, М. Роджерс, Є. Осіпова, І.Холоманс), соціології та економіці (Б. Гріффін, П. Друкер, М. Крозьє), психології (Є. Дубовська, Р. Крічевський, Г. Ліссуел, А. Петровський, В. Шпалінський), педагогіці (Б. Вульф), маркетингу та менеджменту (І. Адієс, М. Альберт, П. Друкер, Х. М. Мескон, Ф. Хедоурі) [3; 6].

Метою навчально-професійного проекту є розробка програми розвитку лідерських компетенцій у студентів на етапі професійного навчання у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науковій літературі лідерство як поняття використовується для опису широкого кола явищ, що пов'язано із процесами впливу і влади в різних соціальних колективах, таких, як групи, організації, співтовариства або нації. У Енциклопедичному соціологічному словнику подається два визначення терміну «лідерство»: провідне положення окремої особистості чи соціальної групи, яке зумовлено найбільш ефективними результатами її діяльності (економічної, політичної, наукової, спортивної тощо); процеси внутрішньої самоорганізації та самоуправління групи, що обумовлені індивідуальною ініціативою їхніх членів. Існує декілька наукових підходів, кожен з яких визначають зміст та структуру лідерства по-різному: як вміння розуміти та реагувати на свої емоції та емоції інших (Д. Голдман) [2], як балансування між парадоксами (Ф. Тромпенаарс, Ч. Хемпден-Тернер) [1], як зв'язок між цілями і спонуканнями (Дж. Ліпман-Блюмен), як внутрішнє

стимулювання (К. Кешман) тощо. Узагальнення вищезазначених наукових положень представляють лідерство з позиції управління людьми. Натомість в сучасній психологічній науці в недостатній мірі висвітлено особистісний компонент лідерських компетенцій. Вихідним змістовним положенням щодо поняття лідерства визначено наступне як можливість впливу на поведінку інших людей незалежно від посади; кожен співробітник організації може і повинен бути лідером своєї справи [6, 57]. Наша дослідницька позиція визначається тим, що бути лідером своєї справи означає володіти професійною компетентністю, тобто здатністю застосовувати знання, уміння й особистісні якості для успішної діяльності в певній області, що забезпечить успішну адаптацію фахівця в професійному середовищі. Зміст професійних компетенцій є демонстрацією кваліфікації сучасного фахівця. В систему професійних компетенцій входять лідерські компетенції, що дозволяють сучасному фахівцю успішно реалізувати творчий потенціал у практичній діяльності. Під лідерськими компетенціями особистості дослідники розуміють знання, уміння, навички, індивідуальні риси, якими людина повинна володіти, щоб бути конкурентоспроможним фахівцем. До основних лідерських компетенцій особистості сучасні дослідники (Ю. Бреус, Н. Лебідь, В. Міляєва) відносять орієнтацію на результат, аналітичне мислення, ефективну комунікацію та емоційний інтелект. Узагальнено складові лідерських

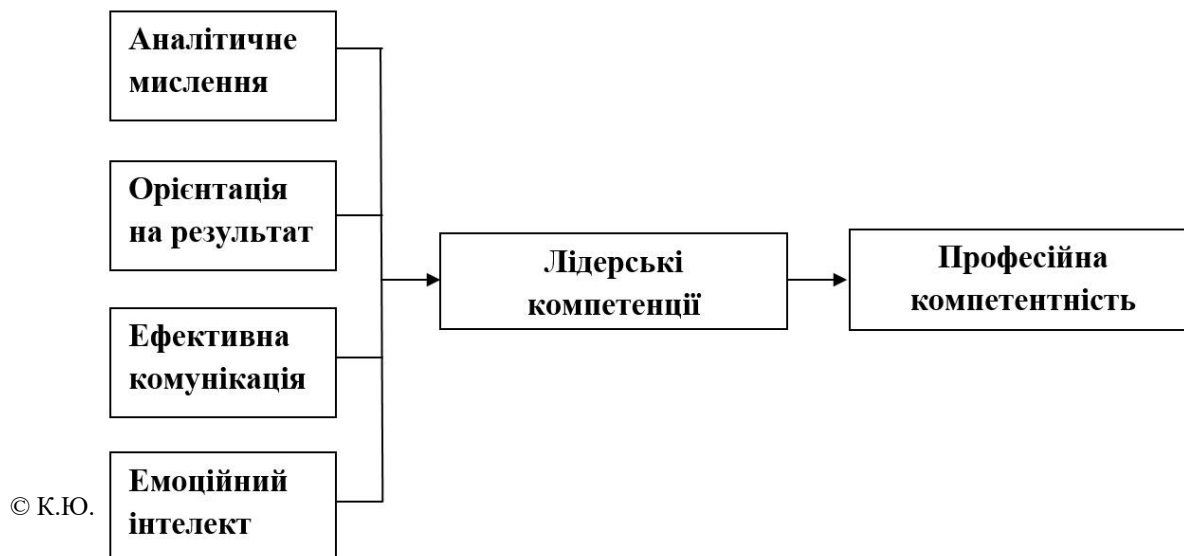

Рисунок 1. Складові лідерських компетенцій

компетенцій на Рисунку 1.

Результати дослідження таких науковців, як М. Вудкок, А. Кобер, Д. Френсіс, засвідчують, що вказані лідерські компетенції можуть в певній мірі складати зміст Soft Skills («м'яких навичок») сучасного фахівця. Soft Skills визначаються як здатність до адаптації і позитивної поведінки, що дозволяє людині ефективно боротися з вимогами і проблемами повсякденного життя. Результати дослідження ринку праці (Європейський фонд освіти), а також презентований звіт Світового банку щодо освіти, свідчать, що високим попитом користуються фахівці, наділені не лише професійними та практичними навичками, а й «м'якими навичками» - «Soft Skills».

Концептуальними засадами створення програми розвитку лідерських компетенцій виступають наукові положення О. Євтіхова, а саме: лідерські компетенції можуть бути предметом цілеспрямованого розвитку і вдосконалення; розвиток зазначених компетенцій відбувається через переосмислення ситуацій лідерської взаємодії під час набування студентами позитивного досвіду у спілкуванні; нові психологічні утворення, що виникають у студентів під час проходження програми, повинні активізувати їх професійний та особистісний саморозвиток, а потім закріпитися у майбутній професійній діяльності [4].

Програма розвитку лідерських компетенцій студентів протягом навчання у ВНЗ спрямована на професійну підготовку майбутнього спеціаліста за будь-яким напрямом з урахуванням основних кваліфікаційних вимог, індивідуально-стильових особливостей, організаційно-управлінських засад виконання фахової діяльності. Особливої теоретичної уваги та практичної значимості набувають акценти та завдання на розвиток та удосконалення таких характеристик, як орієнтація на результат, комунікативні здібності, аналітичне мислення та емоційний інтелект, що стають провідними у змісті лідерських компетенцій в системі Soft Skills. З метою проаналізувати необхідність розробки та

впровадження такої програми, нами було проведено пілотне дослідження. У дослідженні взяли участь 54 студента гуманітарних спеціальностей Київського університету імені Бориса Грінченка. За сукупними результатами діагностики, високі показники індивідуальної здатності до лідерства виявилися менш, ніж у 15% студентів; 49% опитаних виявили середній рівень; 36% студентів показали низький рівень. Виявлені рівні психодіагностичного обстеження дають підстави стверджувати про необхідність впровадження авторської програми розвитку лідерських компетенцій «Стань лідером свого життя».

Презентована та апробована програма розвитку лідерських компетенцій «Стань лідером свого життя» покликана забезпечити цілісний характер процесу формування лідерських компетенцій у студентів під час навчання у вищому навчальному закладі. Програма спрямована на вирішення таких завдань: вироблення у студентів мотивації до розвитку лідерських компетенцій та розвиток їх лідерського світогляду; розвиток основних складових лідерських компетенцій; набуття позитивного досвіду лідерської поведінки; фасилітаційний супровід для студентів протягом впровадження програми з відведенням окремих годин на рефлексію та самоаналіз їх діяльності. Змістовно програма охоплює три основні блоки: інформаційний, тренінговий та результативний. В інформаційному блоці подано наукову інформацію про лідерство як явище, особистісні риси лідера, психофізіологічні механізми розвитку лідерського потенціалу особистості, індивідуальні характеристики лідерства як якості особистості, місце лідерства в професійній діяльності кожного.

Другий блок – тренінговий – розроблено з урахуванням основних принципів і положень соціально-психологічного тренінгу та спрямовано на розвиток, формування, опрацювання, удосконалення змістових складових лідерських компетенцій у студентів, майбутніх фахівців соціально-гуманітарної сфери. Тематично студентами опрацьовано на практиці у формі вправ, тренінгів,

дискусій, коворкінга вміння та навички лідерського змісту професійних компетенцій в системі Soft Skills.

Результативний блок програми розвитку лідерських компетенцій представлено самодіагностикою, саморефлексією, перспективною індивідуальною програмою розвитку власних лідерських компетенцій. Самостійні напрацювання протягом опанування програми студенти занотували у робочому щоденнику «Я – лідер». У щоденнику описано власні вихідні спостереження щодо лідерських компетенцій; опрацьовано інструкції до вправ; включено результати самодіагностики рівня розвитку вказаних складових лідерських компетенцій (Тест емоційного інтелекту Люсіна – для дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту, тест «Рівень комунікабельності» Ф. Ряховського – для дослідження комунікативних навичок, «Цель-Средство-Результат» О. Карманова – для дослідження наявної орієнтації на результат).

З метою оцінки ефективності програми проведено якісний аналіз перспективних індивідуальних програм розвитку лідерських компетенцій, що включав побудову лідерського профілю майбутнього професіонала. В результаті аналізу у студентів виявлено сформовану мотивацію до розвитку власних лідерських компетенцій. За допомогою методу спостереження нами зафіксовано, що наприкінці програми у студентів покращилися навички самоаналізу та рефлексії, комунікативні здібності та вміння працювати в команді. Учасники програми зазначали покращення вміння розуміти та розпізнавати емоції і правильно на них реагувати; покращення стосунків із оточуючими за рахунок зміни власної стратегії поведінки; підвищення рівня самоорганізованості та результативності в діяльній сфері. Студентами відмічено позитивні та усвідомлені зміни в ставленні до лідерства та його значимості в особистому та професійному житті кожної людини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати навчально-професійного проекту, опрацювання та оцінка ефективності програми розвитку лідерських компетенцій переконливо засвідчують, що бути фахівцем XXI століття означає володіти сучасним професійних вмінь, інноваційних навичок та лідерських компетенцій. Професійне навчання у вищому навчальному закладі створює всі необхідні умови для формування та розвитку конкурентоздатного фахівця на швидкозмінному та вимогливому ринку праці.

Програма розвитку лідерських компетенцій «Стань лідером свого життя» передбачає формування розуміння важливості і необхідності лідерських компетенцій, що повинні бути притаманні фахівцю XXI століття; вивчення норм, вимог, складових лідерських компетенцій; озброєння студентів уміннями застосовувати отримані знання; вироблення навичок і звичок діяти відповідно до отриманих знань. Вважаємо за необхідне та результативно переконливо доведено необхідність впровадження змісту програми розвитку лідерських компетенцій в університетську освітню систему підготовки фахівця XXI століття.

Список використаних джерел

1. Адизес И. Развитие лидеров: как понять свой стиль управления и эффективно общаться с носителями иных стилей / Ицхак Калдерон Адизес ; пер.с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 259 с
2. Белікова Ю. В. Становлення та переваги емоційного лідерства [Електронний ресурс] : Український соціум. 2012. № 2 (41)
3. Волківська Д. А. Сучасні підходи до визначення лідерства / Д. А. Волківська // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 115. – С. 45-47.
4. Евтихов О. В. Тренинг лидерства : Монография / О. В. Евтихов. – СПб.: Речь, 2007 – 256 с.
5. Сніговська О., Малахіті А. Педагогічне стимулювання лідерства у майбутніх політологів-міжнародників в умовах освітнього середовища / Оксана Сніговська, Андрій Малахіті // Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України». – 2016. – №4 (додаток 1). – С. 33-37.
6. Стюарт-Котце Р. Результативность: Секреты эффективного поведения / Робин Стюарт-Котце; пер. с англ. – М.: АЛЬПИНА ПАБЛИШЕР, 2014. – 278 с.
7. Філоповіч С. Р. Теорії лідерства в менеджменті: історія та перспективи. С. 10-11.

ЛИДЕРСКИЕ КОМПЕТЕНЦИИ КАК НАВЫКИ СПЕЦИАЛИСТА XXI ВЕКА

Мулявка Екатерина Юрьевна,

студентка группы ПСб-1-15-2.0д, VI курс, специальность «Психология»

kumuliavka.il15@kubg.edu.ua

Научный руководитель

Сергеенкова Оксана Павловна,

доктор психологических наук, профессор, заведующая кафедры общей, возрастной и педагогической психологии Института человека Киевского университета имени Бориса Гринченка

o.serhieienkova@kubg.edu.ua

Аннотация. В статье обозначены основные теоретические подходы к определению лидерства и уточнено понятие лидерских компетенций как Soft Skills («мягких навыков») специалиста XXI века. Указано на взаимосвязь профессиональной компетентности и лидерских компетенций. Выделены основные составляющие лидерских компетенций. Описаны результаты исследования уровня сформированности определенных компетенций у студентов гуманитарных специальностей. Авторы подчеркивают необходимость усовершенствования таких компетенций и предлагают программу развития лидерских компетенций студентов на этапе профессионального обучения в высшем учебном заведении. Описаны содержание части программы и ее практическое значение.

Ключевые слова: компетенции; профессиональные компетенции; лидерские компетенции; «мягкие навыки» (Soft Skills); программа развития лидерских компетенций.

LEADER COMPETENCE AS THE SKILLS OF THE SPECIALIST OF THE XXI CENTURY

Kateryna Muliavka

Group PSm-1-15-2.0d, VI course, specialty «Psychology»

kumuliavka.il15@kubg.edu.ua

Scientific adviser

Oksana Serheenkova

Doctor of Psychology, Professor, Head of the Department of General, Developmental and Educational Psychology, Borys Grinchenko Kyiv University

o.serhieienkova@kubg.edu.ua

Abstract. The article below is focused on major theoretical approaches to determining leadership and elaborates on the notion of 21st century leader skillset as ‘Soft Skills’. The article explores the correlation between professional competence and leadership skills; highlights major components of a leader’s skillset; describes the results of a research into current levels of leadership skills developed by students of humanities and social sciences. Authors stress the importance of honing such skills and

suggest a program to help students develop the aforementioned skills during their academic education; the article provides a description of the fundamental parts of the program and its practical applications.

Key words: competences; professional competencies; leadership competencies; Soft Skills; program for developing leadership competencies.